

Tips voor de eerste opvang van nieuwkomers

Wanneer er een leerling instroomt met wie u nauwelijks kunt communiceren, is de eerste vraag: wat kan deze leerling al? Kan hij rekenen? Schrijven of lezen? Is de leerling ooit naar school geweest?

Om daar snel achter te komen, bevat het NT2-programma Horen, zien en schrijven een Starttoets. Deze starttoets is onderdeel van de ringband met Handleidingen voor de leraar. Bij deze starttoets staan ook handige tips voor de opvang tijdens de eerste dagen. Die tips vindt u alvast in deze bijlage.

Ook de Algemene Handleiding van Horen, zien en schrijven bevat aanwijzingen voor de eerste opvang van anderstalige leerlingen. Deze tips vindt u ook op de volgende pagina's.

Meer informatie staat in de ringband met Handleidingen Horen, zien en schrijven, zie www.bazalt.nl/hzs

4. Starten met NT2-onderwijs: eerste hulp bij tweede-taalverwerving

Hoe begint u met NT2-onderwijs? Wanneer er bij u op school een leerling komt die geen Nederlands spreekt, onderneemt u de volgende acties: neem de Starttoets Nieuwkomers af en maak vervolgens keuzes op basis van de uitkomst.

4.1 Neem de Starttoets Nieuwkomers af

Het is belangrijk om snel te weten te komen wat een leerling al kan of niet kan. Is hij naar school gegaan in het land van herkomst? Kan hij lezen, al dan niet in het Latijns alfabet? Kent de leerling de cijfers en kan hij rekenkundige bewerkingen uitvoeren? Om het een en ander aan de weet te komen, voert u met de ouder(s) en/of verzorger(s) een intakegesprek.

Daarnaast neemt u de starttoets af bij de nieuwe leerling. Op deze manier ontstaat er een beeld van het kennen en kunnen van de nieuwe leerling. In deze ringband vindt u de handleiding voor deze starttoets. Daarin staat de werkwijze omschreven. De registratiebladen voor de leerkracht en de toetsbladen voor de leerling kunt u printen vanaf de leerkracht-cd.

Neem de eerste week, het liefst de eerste of tweede dag dat de nieuwe leerling op school komt, de starttoets af. Na de starttoets is duidelijk of de leerling al (enigszins) kan lezen, schrijven en rekenen en op welk niveau de leerling zich bevindt.

Plaats de leerling het liefst in een groep met leeftijdgenoten. Jonge leerlingen van 6 jaar zouden in groep 2 geplaatst kunnen worden om nog te kunnen spelen en allerlei schoolse vaardigheden te leren. Deze jonge leerlingen moeten een dagelijks taalprogramma aangeboden krijgen om Nederlands te leren.

4.2 Maak keuzes naar aanleiding van de starttoets

De uitslag van de starttoets bepaalt mede hoe de leerkracht te werk gaat.

Uit de starttoets blijkt dat de leerling:

- wel/niet kan lezen en schrijven in het Latijns alfabet;
- wel/niet kan lezen en schrijven in een ander alfabet;
- wel/niet de getallen van 1 t/m 20 (en hoger) kent;
- wel/niet bepaalde rekenkundige bewerkingen kan maken;
- wel/niet schoolse vaardigheden beheerst.

Kan de leerling al lezen en schrijven in het Latijnse alfabet?

- Als het kind al kan lezen en schrijven, kan hij werken in Horen, zien en schrijven, te beginnen met het Startboekje en de uitspraak oefeningen in Zeg maar na! Daarnaast krijgt hij een mondeling taalaanbod.
- Als een kind nog niet kan lezen, kan hij wel de uitspraak oefeningen beluisteren in het Startboekje en de overige werkboekjes met behulp van de cd's. De leerling kan deze luisteroefeningen ook beluisteren in Horen, zien en schrijven Digitaal. Nadat de leerling heeft leren lezen en schrijven, kan hij alsnog de schriftelijke oefenstof maken. De werkboekjes dienen dus bewaard te worden. Daarnaast kan de leerling de oefeningen in Zeg maar na! beluisteren. Hij moet vooraf de getallen 1 t/m 12 leren in het Startboekje, omdat de plaatjes van de luisteroefeningen genummerd zijn.
- Voor alle leerlingen geldt dat er een technisch leesprogramma moet worden aangeboden.

Kan de leerling wel lezen en schrijven maar niet in het Latijnse alfabet?

- Leerlingen die wel kunnen lezen maar een andere schrijfwijze hanteren zoals het Arabisch, Russisch, Hindi enz. moeten het Latijns alfabet leren lezen en schrijven. Gebruik een schrijfmethode die op school aanwezig is of maak gebruik van het materiaal op de cd 'extra NT2-materiaal', zoals de leesplanken (2 A4-tjes), structureerstroken, het schrijfblok en drie (eenvoudige) leesboekjes.
- Leer de leerling schrijven in blokschrift. Dit komt het meest overeen met de letters in leesboekjes. In een volgend schooljaar kan er aandacht besteed worden aan het meer vloeiend verbonden schrift. Oudere leerlingen (groep 7 en 8) hebben meestal al een handschrift ontwikkeld. Niet alle leerlingen zijn van huis uit gewend met pen en kleurpotloden te werken. Let daarom op een goede pengreep. Let ook op een goede zithouding.

Kan de leerling nog niet lezen?

- Start dan eerst met het aanleren van de Nederlandse klanken, onder andere met behulp van Zeg maar na!.
- Daarnaast kunnen de leerlingen een technisch leesaanbod volgen, conform leerlingen in groep 3. Op een gegeven moment wordt de talige inhoud van de leesboekjes van een leesmethode te onbekend. Focus dan op het leren van het Nederlands. Als de taalkennis toeneemt, vervolgt de leerling het technisch en begrijpend leesproces.

4.3 Startboekje voor de eerste week

Een leerling die Nederlands moet leren spreken, biedt u eerst mondeling de taal aan. Die wordt vervolgens schriftelijk verwerkt met Horen, zien en schrijven. Begin met het Startboekje om een leerling bekend te maken met bepaalde woordenschat en oefenstof. Start iedere nieuwe les met het Introduceren van de woorden met behulp van de Vertel Tafel. De leerling kan zo kennismaken met specifieke handelingen en woordenschat om succesvol te werken met HZS.

In de startweek geeft u een speels taalaanbod met de geselecteerde woordenschat. Per dag krijgt de leerling een aantal zelfstandige naamwoorden, werkwoorden en overige woorden aangeboden, o.a. met behulp van concrete materialen maar ook met het plaatjesmateriaal dat bij iedere les hoort. Vervolgens kan de leerling deze woorden beluisteren op de cd, er spelletjes mee spelen en er opdrachten mee maken.

Na ca. een week kent de leerling de betekenis van ongeveer 50 woorden, kan hij tellen t/m 30 of t/m 100, kent hij het alfabet, de kleuren, diverse spelvormen, kan hij opdrachten uitvoeren en heeft hij een speurtocht door de school gemaakt.

In de eerste week begint de leerling - naast het Startboekje - ook met het beluisteren van de uitspraakoefeningen in Zeg maar na!. Luisteren naar klanken in woorden in de Nederlandse taal is een voorwaarde om de taal goed te leren verstaan. De woorden in Zeg maar na! met hun specifieke klanken c.q. uitspraak helpen de leerling om woorden en klanken zo goed mogelijk te leren uitspreken. Dagelijks kunnen de klanken/woorden gedurende zo'n 15 minuten worden beluisterd en nagezegd.

Als de leerling nog niet kan lezen, kan hij (eventueel samen met een andere leerling) de plaatjes in Zeg maar na! bekijken en de uitspraak beluisteren en nazeggen. Als de leerling wel kan lezen (in het Latijns alfabet) en de cijfers kent, dan kan hij de oefeningen in Zeg maar na! zelfstandig beluisteren, meelesen en nazeggen.

TIP

Controleer of de leerling een goed gehoor- en gezichtsvermogen heeft.

4.4 De tweede of derde week

Als het Startboekje niet in één week tijd kan worden afgemaakt, mag de leerling er iets langer over doen. Tijdens het werken in de eerste week is het goed om de leerling te observeren en te registreren wat hij al wel of nog niet goed kan.

Nadat een leerling het Startboekje onder leiding van de leerkracht heeft gemaakt, kan hij instromen in het programma dat op dat moment wordt aangeboden (in een NT2-taalgroep). Hij kan meedoen met de lessen Mondeling Nederlands en krijgt verwerkingsstof uit niveau 1 van Horen, zien en schrijven aangeboden. De leerling stapt in bij het thema waarmee de groep bezig is. Het kan dus zijn dat hij begint met werkboekje 3, omdat dit past bij het thema dat in de klas centraal staat. Als er meerdere leerlingen in de NT2-taalgroep zitten, is het aan te raden om tegelijkertijd één thema aan te bieden op de verschillende niveaus.

Komt de leerling niet in een taalklas of werkt de groep niet met een thema, dan begint de leerling doorgaans met werkboekje 1 van Horen, zien en schrijven. Tenzij de leerling al eerder opvangonderwijs heeft genoten. Dan stapt hij in op het niveau waar hij aan toe is. Dat niveau kunt u bepalen aan de hand van de uitstroomrapportage van de school waar de leerling vandaan komt. Ook de uitslagen op de toetsen van Mondeling Nederlands kunnen een indicatie geven voor het juiste startniveau.

STARTTOETS NIEUWKOMERS

1. De eerste opvang

1.1 Aandachtspunten bij de aanmelding en inschrijving

Het eerste contact tussen de school en de ouders vindt plaats bij de aanmelding en de inschrijving van de leerling. Elke school heeft hiervoor zijn eigen draaiboek en neemt vaste gegevens op. Bij het inschrijven van nieuwkomers kunnen de volgende vragen/knelpunten extra aandacht vragen.

Taalbarrière

- Het kan zijn dat de ouders de Nederlandse taal nog niet beheersen, waardoor er nauwelijks communicatie mogelijk is. In dit geval moet een tussenpersoon ingeschakeld worden, zoals bijvoorbeeld een leerling uit de hoogste groepen of een ouder van een andere leerling.
- In het geval dat de ouders zelf iemand meenemen om te tolken, kan het handig zijn om de naam, het adres en telefoonnummer van deze persoon te noteren.
- Zijn deze mogelijkheden niet voorhanden, dan kan er een beroep worden gedaan op een Tolkenbureau, bijvoorbeeld het Tolk- en vertaalcentrum Nederland (tvcn). Hieraan zijn kosten verbonden. Tvcn biedt de mogelijkheid om op afspraak telefonisch of persoonlijk te tolken. Voor een persoonlijke tolk moet ruim van tevoren een afspraak worden gemaakt. Het centrale telefoonnummer is 088-255222. In noodgevallen is het (meestal) mogelijk om direct een telefonische tolk te spreken.

Twijfels aan geboortedata en/of familiebetrekking

- Het komt wel eens voor dat de opgegeven geboortedatum van een kind niet de exacte geboortedatum is, maar een benadering hiervan. Bekend zijn de zogenaamde '1 januari' en '1 augustus' kinderen. Dit komt voor bij migranten die van het platteland afkomstig zijn en niet direct bij de geboorte hun kind hebben aangegeven. Aan dit fenomeen is weinig te doen.
- Moeilijker wordt het wanneer het opgegeven geboortjaar niet lijkt te stroken met de lichamelijke ontwikkeling van het betreffende kind. Geadviseerd wordt om de ouders hierover helderheid te vragen. Uitgelegd kan worden dat het in Nederland gebruikelijk is dat leeftijdsgenoten in dezelfde klas komen en dat het belangrijk is om de juiste leeftijd te weten. Leg ook de consequenties uit van te lang (ontwikkeling sluit niet aan bij die van klasgenootjes, te laat naar het voortgezet onderwijs) of te kort (onvoldoende sociale en schoolse vaardigheden) op de basisschool verblijven. Voor de zekerheid kan een onderzoek bij de schoolarts worden aangevraagd.
- Verder kan het voorkomen dat er twijfels rijzen ten aanzien van de geboortedata van broertjes en zusjes. Vraag in dit geval na wat de familiebetrekking is tussen deze kinderen.

Gezinstaal

- Het is aan te bevelen altijd na te vragen welke taal ouders en kinderen onderling spreken, omdat deze niet dezelfde hoeft te zijn als de officiële landstaal. Deze informatie is van belang bij het regelen van een tolk en bij het zoeken van een 'taalmaatje' op school voor de nieuwe leerling.

Communicatie school – ouders

- In de communicatie met nieuwkomers speelt niet alleen de taal een rol. Cultuurverschillen kunnen mede tot miscommunicatie leiden. Bekende fenomenen die tot irritaties leiden zijn het verschil in de tijdsbeleving en onbekendheid met het Nederlandse systeem van tijdsafspraken. Het verdient aanbeveling om dit expliciet aan te kaarten bij het eerste gesprek en duidelijk te zijn over bijvoorbeeld de dagelijkse schooltijden.
- Leg ook uit dat het gebruikelijk is om ouders op de hoogte te houden van de vorderingen van hun kind en dat ze hiervoor op school worden uitgenodigd. Laat merken dat u het belangrijk vindt dat ze dan op school komen.

De schoolloopbaan tot nu toe

- Hoe meer er vanaf de inschrijving bekend is over het didactisch niveau van de nieuwkomer, des te eerder u gericht met hem/haar aan de slag kunt gaan. Probeer daarom zoveel mogelijk informatie te verkrijgen over de schoolervaring van de leerling. Bedenk dat veel landen geen kleuteronderwijs kennen. Heeft de leerling in het land van herkomst een school bezocht? Hoeveel jaar? Welke klassen heeft hij doorlopen? Welke vakken werden er gegeven en wat was de instructietaal? Hoe waren de vorderingen op school?
- Als de leerling reeds enige tijd op een andere Nederlandse school heeft gezeten, kunt u de ouders vragen of ze een onderwijskundig rapport hebben meegekregen. Blijkt dit niet het geval, dan kunt u dit alsnog aanvragen bij de betreffende school.

1.2 Overwegingen bij de plaatsing in een groep

Een nieuwkomer kan in het algemeen het best geplaatst worden bij leeftijdsgenoten, zonder hierbij rekening te houden met de beheersing van het Nederlands en de schoolervaring.

De overwegingen hierbij zijn dat:

- het voor kinderen, en dus ook voor nieuwkomers, stimulerend werkt om met leeftijdsgenoten in de groep te zijn. De motivatie van de nieuwkomer zal afnemen wanneer hij in een groep met veel jongere kinderen geplaatst wordt. Het zelfvertrouwen wordt hiermee zeker niet gestimuleerd. Plaatsing in een lagere groep wordt soms gezien als een bewijs van onvermogen;
- de aanwezigheid van leeftijdsgenoten een gunstige invloed heeft op de sociaal-emotionele vorming in het algemeen.
- de aanwezigheid van leeftijdsgenoten het leren van de Nederlandse taal zal bevorderen. De contacten tussen de nieuwkomer en de Nederlandse leerlingen kunnen vanuit dezelfde klassensituatie reëler en gemakkelijker gelegd worden. Juist door deze contacten leert de nieuwkomer veel Nederlands.

Er zijn omstandigheden waarbij u toch geneigd zult zijn te kiezen voor plaatsing in een lagere groep, zoals bijvoorbeeld bij het vermoeden van grote achterstanden en het ontbreken van enige schoolervaring in het land van herkomst. Leidraad hierbij is dat een leerling niet meer dan één jaar onder zijn leeftijdsniveau wordt geplaatst.

Omstandigheden die tot deze keuze kunnen leiden:

- Als twee nieuwkomers niet zoveel in leeftijd verschillen en zij als enige kinderen uit dat land op school zijn, heeft het praktische voordelen als ze in dezelfde groep zitten. Dit kan met name aantrekkelijk zijn voor scholen met weinig (ervaring met) nieuwkomers. De leerlingen hebben dan steun aan elkaar en roostertechnisch is de extra hulp in en buiten de klas eenvoudiger te organiseren.
- Een leerling die qua leeftijd in groep 3 hoort kan, zeker als het schooljaar al een stuk gevorderd is, beter nog een poosje in de groep van de oudste kleuters worden geplaatst en daar alvast de belangrijkste

kleutervaardigheden en de Nederlandse taal aanleren, zodat het jaar daarna een goede start kan worden gemaakt in groep 3.

- Zo kan het ook beter uitkomen een kind dat qua leeftijd in groep 4 hoort, met groep 3 mee te laten doen. Er is dan meer tijd en gelegenheid de leervoorwaarden tot ontwikkeling te laten komen en de leerling kan gelijk met de groep beginnen met het proces van leren lezen.
- Voor oudere kinderen is van een plaatsing in een leerjaar onder de leeftijdsgroep weinig winst te verwachten voor wat betreft de taalverwerving. De taalverwerving zal in het eerste jaar toch grotendeels buiten de groep verlopen, ook als het kind een groep onder de leeftijdsgroep wordt geplaatst.

1.3 De eerste dagen in de klas

Vorbereidingen vooraf

- U kunt het beste uw groep van tevoren op de hoogte stellen van de komst van de nieuwe leerling, bijvoorbeeld door zijn naam op het bord te schrijven en kort iets te vertellen over het moederland van de nieuwe leerling.
- Verder kunt u uw leerlingen uitleggen dat de nieuwe leerling vaak hulp nodig zal hebben van u, maar ook van hen. U kunt bijvoorbeeld duidelijk maken dat u de dagelijkse handelingen voortaan speciaal voor deze leerling zal benoemen.
- Verzamel voorafgaand aan de komst van de nieuwe leerling een aantal activiteiten en werkjes waarmee u hem de eerste dagen kunt bezighouden. Denk bijvoorbeeld aan:
 - voor jongere leerlingen: puzzels, lotto, een kleurplaat, prentenboeken, eerste woordenschat-oefeningen;
 - voor oudere leerlingen: het naleggen van mozaïekfiguren, natekenen van stipfiguren, schrijfmotorische oefeningen, boeken in de eigen taal, een blad rekenopgaven, eerste woordenschat-oefeningen.
- Als er in uw groep een leerling zit die dezelfde taal spreekt als de nieuwe leerling, kunt u hem vragen u te helpen bij de eerste kennismaking en het leren van de regels en gebruiken in de klas. Zoals eerder genoemd, kan het voorkomen dat kinderen uit hetzelfde land elkaar niet kunnen verstaan.

De eerste dag(en)

- De nieuwe leerling ontleent er steun aan als u zijn naam weet en op de juiste manier kunt uitspreken. Door, met een glimlach, zijn naam uit te spreken kunt u laten merken dat hij geaccepteerd wordt. Als er iemand bij is die de taal spreekt, kunt u ook vragen stellen om uw belangstelling voor hem te tonen.
- Stel de nieuwe leerling ook voor aan degene(n) van wie hij de NT2-lessen zal krijgen.
- Begin de eerste dagen met uw normale groepsprogramma en start voor de nieuwkomer direct met de uitvoering van het dagprogramma. Als de groep zelfstandig aan het werk is, richt u zich tot de nieuwkomer en biedt u de uitgezochte werkjes aan.
- Organiseer een van de eerste schooldagen een rondleiding door de school, bijvoorbeeld door een klasgenoot of de NT2-leerkracht. Laat de leerling de belangrijkste dingen van de school zien: de kapstokken, de wc's, het schoolplein, de ruimten waar de NT2-lessen en andere extra hulp wordt gegeven, de gymnastiekzaal. Besteed aandacht aan de regels en gewoonten rondom het wc-gebruik. Overstelp de leerling echter niet met te veel informatie.
- Introduceer een 'schoolmaatje', een leerling die zich over de nieuwkomer ontfemt bij klassikale activiteiten en die de leerling de weg door de school wijst. Let er wel op dat het schoolmaatje het leuk blijft vinden en het niet als een verplichting gaat zien. Wissel het maatje regelmatig, zo leert de nieuwkomer langzamerhand steeds meer kinderen kennen.
- De eerste dagen kunnen de starttoetsen worden afgenomen. Aan de hand van deze resultaten kan een handelingsplan worden opgesteld voor de vakken lezen, rekenen en schrijven.

1.4 Het organiseren van de taallessen

- De eerste periode waarin de nieuwkomer de school bezoekt zal een groot deel van de lestijd in het teken staan van het leren van de Nederlandse taal. Aparte taallessen gedurende het eerste jaar zijn noodzakelijk, gebruikmakend van een goed NT2-programma. Taal verwerven kost tijd.
- Jonge kinderen zijn zeker gebaat bij een NT2-aanpak voor kleuters. Wanneer ze een goed programma krijgen aangeboden, zullen ze de taal vrij snel verwerven, waardoor ze de aanvankelijke achterstand in taal zonder al te grote problemen kunnen inlopen. De uitgave 'Woorden in Prenten' (Coenen, J.) is een aanrader. Een bijkomend voordeel voor jonge nieuwkomers is dat tot in groep 3 en 4 nog veel mondelinge taal wordt aangeboden en de taal nog vrij concreet is, waardoor nieuwelingen vrij snel met de alledaagse activiteiten kunnen meedoen. Bovendien heeft deze groep nog flink wat jaren voor de boeg op de basisschool.
- Oudere kinderen vanaf ± groep 5 daarentegen, zullen zonder hulp meestal geen enkel aanknopingspunt vinden bij de gewone lessen. Dit heeft te maken met de vaak al wat abstractere taal en de grotere hoeveelheid vakken. Verder zijn er meer schriftelijke activiteiten. Deze kinderen hebben veel te leren in relatief minder tijd. Dagelijks mondelinge NT2-lessen, aangevuld met schriftelijke verwerking, is voor deze groep absoluut noodzakelijk. De nieuwe leerling, zeker in de bovenbouw, zal de eerste periode tijdens de taallessen, de lessen begrijpend lezen en de zaakvaklessen vaak niet mee kunnen doen met de groep. Organiseer bij voorkeur de NT2-lessen tijdens deze lesuren.
- Met de lessen muziek, handvaardigheid, tekenen, gymnastiek en zwemmen kan de nieuwkomer met de klas meedoen. Belangrijk hierbij is dat de leerling extra geïnstrueerd wordt in de vakgerichte taal. De leerling kan samen met een andere leerling een woordenschrift aanleggen met de vakspecifieke woordjes en bijbehorende plaatjes.
- U kunt er vanuit gaan dat de nieuwe leerling het eerste jaar een paar keer per week, zo niet dagelijks, taallessen buiten de klas nodig heeft. De meest ideale situatie is als een vaste leerkracht die geschoold is in de NT2-didactiek, dagelijks de taallessen kan geven. Niet op alle scholen zal dit even gemakkelijk te verwezenlijken zijn. Het is de taak van het hele schoolteam om binnen de schoolorganisatie naar oplossingen te zoeken voor o.a. de taallessen van de nieuwkomer. Wanneer het niet mogelijk is voldoende lestijd vrij te maken, is het verstandiger de leerling door te verwijzen naar een andere school die meer NT2-mogelijkheden heeft. Tussen de verwijzende school en de school waar het kind naartoe gaat, kan de afspraak worden gemaakt dat de leerling na het uitstromen weer terugkeert naar de school van eerste aanmelding. De keuze van de ouders en het kind geeft echter de doorslag.
- Tussen de groepsleerkracht en de NT2-leerkracht is regelmatig overleg nodig. Extra hulp die op 'een eilandje' gegeven wordt zonder dat hier in de klas op wordt aangesloten (en omgekeerd) mist veel van zijn effectiviteit. Het werken met een specifieke methode voor nieuwkomers hoeft niet alleen de taak te zijn van de NT2-leerkracht. Ook de groepsleerkracht kan hier zijn aandeel in leveren, bijvoorbeeld wanneer de rest van de klas zelfstandig aan het werk is.
- Wanneer er zes of meer nieuwkomers tegelijkertijd op school worden aangemeld, is het de moeite waard om te bekijken of er een 'klasje' kan worden geformeerd waarin de leerlingen in de ochtenduren gezamenlijk les krijgen. Om de nieuwkomers de gelegenheid te geven contacten te leggen met leeftijdsgenoten, kunnen zij 's middags les krijgen in hun reguliere groep. Uit onderzoek naar de leervorderingen van nieuwkomers kan voorzichtig worden geconcludeerd dat leerlingen die worden opgevangen in een aparte opvanggroep voor het leren van de taal, gemiddeld gezien snellere leervorderingen maken met betrekking tot de Nederlandse taal dan leerlingen die in een reguliere klas worden opgevangen.
- Diverse steden kennen inmiddels een centrale opvangstructuur waarbij nieuwkomers in het eerste jaar, al dan niet volledig, worden opgevangen op een beperkt aantal scholen. In dat geval zijn er soms ook lokaal (financiële) voorzieningen voor nieuwkomers gecreëerd, aanvullend op de landelijke. Informeer hiernaar.